

SABANTOY — TATAR XALQINING MILLIY BAYRAMI VA UNING O‘ZBEKISTONDA NISHONLANISHI

Tadjiyeva Nargiza Djumabayevna, Ma'mun universiteti huzuridagi NTM "Tarix" kafedrasi o'qituvchisi

SABANTUY — THE NATIONAL HOLIDAY OF THE TATAR PEOPLE AND ITS CELEBRATION IN UZBEKISTAN

Tadjiyeva Nargiza Djumabayevna, Lecturer, Department of History, Mamun University Research and Training Center

САБАНТУЙ — НАЦИОНАЛЬНЫЙ ПРАЗДНИК ТАТАРСКОГО НАРОДА И ЕГО ОТМЕЧАНИЕ В УЗБЕКИСТАНЕ

Таджиева Наргиза Джумабаевна, преподаватель кафедры истории, НТМ при Университете имени Мамуна

Annotatsiya: Mazkur maqolada tatar xalqining qadimiy milliy bayrami — Sabantoyning kelib chiqishi, tarixiy ildizlari va zamonaviy davrdagi nishonlanish shakllari yoritilgan. Xususan, O'zbekiston, jumladan, Xorazm viloyatida har yili o'tkaziladigan Sabantoy bayramining ijtimoiy-madaniy ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida tarixiy, etnografik va madaniyatshunoslik manbalari, shuningdek, zamonaviy OAV materiallari tahlil qilinib, Sabantoyning millatlararo totuvlikni mustahkamlashdagi o'rni ochib beriladi.

Kalit so'zlar: Sabantoy, tatarlar, milliy bayram, Xorazm, diaspora, madaniyat, totuvlik.

Abstract: This article explores the origins, historical roots, and modern forms of the ancient Tatar national holiday — Sabantuy. Special attention is paid to its celebration in Uzbekistan, particularly in the Khorezm region, where Sabantuy is held annually. The study analyzes historical, ethnographic, and cultural sources, as well as contemporary media materials. The author emphasizes the role of Sabantuy in strengthening interethnic harmony and preserving the cultural heritage of the Tatar people.

Keywords: Sabantuy, Tatars, national holiday, Khorezm, diaspora, culture, harmony.

Аннотация: В статье рассматриваются происхождение, исторические корни и современные формы празднования древнего национального праздника татар — Сабантуя. Особое внимание уделено его проведению в Узбекистане, в частности, в Хорезмской области, где Сабантуй отмечается ежегодно. В ходе исследования были проанализированы исторические, этнографические и культурологические источники, а также материалы современных СМИ. Автор

<https://orcid.org/0009-0004-2757-0940>

e-mail:

tadjiyevanargiza1984@gmail.com

раскрывает роль Сабантуя в укреплении межнационального согласия и сохранении культурного наследия татарского народа.

Ключевые слова: Сабантуй, татары, национальный праздник, Хорезм, диаспора, культура, согласие.

KIRISH. Tatar xalqining eng qadimiy va mashhur milliy bayramlaridan biri bo'lgan Sabantoy — xalq madaniyatining, an'analarining hamda birlik va totuvlikning ramziga aylangan yirik madaniy hodisadir. Bu bayram tatar xalqining ko'p asrlik agrar turmush tarzidan, tabiat bilan uyg'un yashash falsafasidan hamda mehnatsevarlik qadriyatlaridan oziqlanadi. Dastlab Sabantoy bahorgi ekin mavsumi yakunlangach, yerga urug' sepish ishlari tugaganidan keyin, dehqonlar orasida hosil mo'l bo'lishini, tabiat in'omlarining barakali bo'lishini tilab o'tkazilgan xalq bayrami sifatida shakllangan. Shu sababli bayramning o'zi ham "saban" (ya'ni "sug'orish, haydash, yer haydash quroli") va "toy" (ya'ni "bayram, to'y") so'zlaridan tarkib topgan bo'lib, "saban haydash to'yi" yoki "dehqonchilik bayrami" ma'nosini bildiradi.

Vaqt o'tishi bilan Sabantoy o'zining dastlabki agrar mazmunidan chiqib, xalqning madaniy va ma'naviy birligini ifodalovchi umumxalq bayramiga aylangan. U tatar xalqining ijtimoiy hayotida muhim o'rin tutgan — mehnatni e'zozlash, yoshlarni mehnatsevarlik va halollik ruhida tarbiyalash, xalq o'yinlari, qo'shiqlari va raqslari orqali milliy qadriyatlarni avloddan avlodga yetkazish vositasi bo'lib xizmat qilgan.

Sabantoy o'tkaziladigan kunlarda qishloqlarda, keyinchalik shahar markazlarida keng xalq sayillari tashkil etilib, unda kurash, arqon tortish, ot poygasi, ko'pkari, she'r aytish, qo'shiq kuylash va milliy taomlar musobaqalari o'tkazilgan. Bu tadbirlar xalq hayotida nafaqat bayramiy ruh, balki ijtimoiy birdamlikni mustahkamlovchi omil sifatida ham muhim rol o'ynagan.

Bugungi kunda esa Sabantoy nafaqat Tatariston va Rossiyaning turli hududlarida, balki O'zbekiston, Qozog'iston, Qirg'iziston, Turkiya kabi davlatlarda yashayotgan tatar diasporasi tomonidan ham keng nishonlanadi. Ayniqsa, O'zbekistonning Xorazm viloyatida bu bayramning o'tkazilishi xalqlararo madaniy aloqalar mustahkamlanayotganining amaliy ifodasi sifatida e'tirof etiladi.

Shu tariqa Sabantoy bugungi kunda o'zining tarixiy ildizlari, etnografik mohiyati va zamonaviy shakli bilan xalqaro madaniy meros darajasiga ko'tarilgan, tatar xalqining o'zligini saqlash va uni yangi sharoitda rivojlantirishga xizmat qilayotgan

bayramdir [1]. U nafaqat tatar xalqining, balki boshqa turkiy xalqlarning ham agrar madaniyatini ifodalovchi umumturkiy qadriyat hisoblanadi.

O'zbekistonda Sabantoy har yili Respublika miqyosida, xususan Xorazm viloyatida nishonlanadi. Masalan, Urganch shahridagi Sabantoy tadbirlari doimiy tashkil etilib, 2016-yilda taxminan 500 kishi, 2017-yilda 700 kishi, 2019-yilda 450 dan ortiq, 2021-yilda esa 350 kishi ishtirok qilganligi qayd etilgan [15]. Toshkentda ham milliy bog'larda "Sabantoy" dasturi o'tkaziladi; masalan, 2016-yilda Mirzo Ulug'bek xiyobonidagi tantanada turli sport o'yinlari (kurash, arqon tortish, yostiq jangi va hokazo) va milliy qo'shiqlar bo'lganligi Kun.uz tomonidan yoritilgan [16].

Sabantoy bugungi kunda tatar diasporasi yashayotgan ko'plab mamlakatlarda, jumladan, O'zbekistonning turli viloyatlarida ham o'tkaziladi. Xususan, Xorazm viloyatida 6y bayram millatlararo do'stlik, bag'rikenglik va madaniy hamkorlikni mustahkamlovchi tadbir sifatida har yili katta tantana bilan o'tkaziladi. 2025-yil 1-iyun kuni Xorazm viloyatining Urganch shahrida joylashgan Amir Temur xiyobonida o'tkazilgan Sabantoyda Tatariston Respublikasidan rasmiy mehmonlar, madaniyat arboblari, tatar xalq artistlari hamda O'zbekiston tatar diasporasi vakillari ishtirok etdilar [2].

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR. Tadqiqot davomida tarixiy, etnografik va madaniyatshunoslik adabiyotlari tahlil qilindi. Sabantoyning kelib chiqishi haqida V.A. Isxakov va I.L. Izmaylovlarning ilmiy ishlari asosiy nazariy manba sifatida o'rganildi [3]. Ularning fikricha, Sabantoy dastlab dehqonlar yig'ini tarzida paydo bo'lgan bo'lib, vaqt o'tishi bilan xalqning madaniy va ma'naviy hayotiga chuqur singib ketgan. Shuningdek, Yu.F. Yusupov va R.R. Axmetova kabi olimlar Sabantoyni tatar xalqining etnomadaniy merosini saqlashda muhim omil deb baholaydilar [4].

Tadqiqotda O'zbekiston va Tataristondagi madaniy portallar — Tatcultresurs.ru va tatar-congress.org rasmiy saytlarida e'lon qilingan ma'lumotlar, shuningdek, Kun.uz, Afisha.uz va O'za kabi OAV xabarlari ham tahlil qilindi [5][6]. Tadqiqot jarayonida, shuningdek, Tatariston Respublikasi Madaniyat vazirligi tomonidan e'lon qilingan "Sabantuy – narodnyy prazdnik tatarskogo naroda" nomli monografiya [14], tatar xalq

marosimlari to'plamlari hamda O'zbekiston va Tatariston o'rtasidagi madaniy aloqalarga bag'ishlangan rasmiy hujjatlar o'rganildi.

Metod sifatida tarixiy-taqqoslama, kuzatuv, intervyu va madaniy tahlil usullari qo'llanildi. Bayramning tarixiy ildizlari bilan zamonaviy nishonlanish shakllari solishtirilib, Xorazm viloyatida o'tkazilgan Sabantoy tadbirlari bevosita o'rganildi. Kuzatuvlar jarayonida tatar diasporasi vakillari bilan suhbatlar o'tkazilib, ularning milliy bayramni nishonlashdagi hissassi va jamiyat hayotidagi faolligi tahlil qilindi.

MUHOKAMA. Sabantoy tatar xalqining qadimiy agrar madaniyati va jamoaviylik ruhini o'zida mujassam etadi. U dastlab hosil oldidan dehqonlar o'rtasida tashkil etilgan o'yinlar, bellashuvlar va umumxalq sayillari shaklida o'tkazilgan [7]. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, Sabantoy asrlar osha xalqning birdamligi, mehnatsevarligi va bag'rikengligini ifodalovchi madaniy merosga aylangan [8].

V.A. Isxakovning fikricha, Sabantoy — “xalq madaniyatining o'zagini tashkil etuvchi, etnik birlashuvni mustahkamlovchi marosimdir” [9]. Shu bilan birga, R.R. Axmetova Sabantoyni “globalashuv davrida tatar milliy o'zligini saqlash vositasi” sifatida baholaydi [10]. Bu jihatdan Sabantoy tatar diasporalari uchun o'z madaniy ildizlariga qaytish, urf-odat va qadriyatlarni yangi avlodlarga yetkazish imkonini beradi.

2025-yil 1-iyun kuni Xorazm viloyatining Urganch shahrida o'tkazilgan Sabantoy buning yaqqol isboti bo'ldi. Tadbirda Tatariston Respublikasi Madaniyat vazirligi vakillari, tatar xalq artistlari hamda “Duslyk” madaniy markazi ishtirok etdi [11]. Bayramda milliy raqslar, kurash, qoshiqda tuxum olib yugurish, arqon tortish, she'r va qo'shiq tanlovlari o'tkazildi [12]. Ushbu tadbirlar Sabantoyning O'zbekiston jamiyatidagi madaniy integratsiya jarayoniga qo'shayotgan hissasini namoyon etdi.

Xorazm viloyatidagi Sabantoy bayrami xalq diplomatiyasining amaliy ko'rinishiga aylandi. Bu orqali nafaqat tatarlar, balki boshqa millatlar vakillari ham milliy qadriyatlarni birgalikda nishonlash imkoniga ega bo'ldilar [13]. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston hukumati tomonidan olib borilayotgan millatlararo totuvlik siyosati Sabantoy kabi tadbirlar orqali amalda o'z ifodasini topmoqda [14].

NATIJA. Tadqiqot natijalariga ko'ra, Sabantoy bayrami O'zbekiston tatar diasporasi

hayotida bir nechta muhim ijtimoiy, madaniy va integratsion funksiyalarni bajaradi. Bu holat Sabantoyni nafaqat tatar xalqining etnik o'zligini ifodalovchi marosim sifatida, balki O'zbekiston hududida millatlararo totuvlik va madaniy xilma-xillikni mustahkamlovchi omil sifatida ham talqin etish imkonini beradi.

Madaniy merosni saqlash funksiyasi:

Sabantoy tatar xalqining qadimiy urf-odatlarini, xalq o'yinlari, raqslari, musiqasi va milliy taomlarini saqlab qolishda muhim vosita bo'lib xizmat qilmoqda. Bayramda o'tkaziladigan kurash, arqon tortish, ot poygasi, she'r aytish va milliy kiyimlar namoyishi kabi elementlar tatar xalqining tarixiy hayot tarzini jonlantiradi [11]. Shu jihatdan Sabantoy O'zbekiston hududida yashayotgan tatar diasporasining madaniy identifikatsiyasini saqlashda va yosh avlodni milliy an'analarga hurmat ruhida tarbiyalashda beqiyos ahamiyat kasb etadi.

Millatlararo totuvlikni mustahkamlash:

Sabantoy bayrami hozirgi kunda faqat tatarlar tomonidan emas, balki o'zbek, rus, qozoq, turkman, koreys va boshqa millatlar vakillari tomonidan ham keng nishonlanadi. Tadqiqot jarayonida aniqlanishicha, bunday tadbirlar O'zbekistonda shakllangan millatlararo totuvlik siyosatining amaliy ko'rinishidir [12]. Bayram maydonlarida turli millat vakillarining birgalikda ishtiroki, ularning madaniy chiqishlari, milliy taomlari va san'ati orqali xalqaro do'stlik g'oyasi mustahkamlanadi.

Madaniy diplomatiya vositasi:

Sabantoy O'zbekiston va Tatariston o'rtasidagi madaniy aloqalarning muhim timsoliga aylangan. Har yili O'zbekiston hududida o'tkaziladigan Sabantoylarda Tatariston Respublikasidan rasmiy mehmonlar, san'at ustalari va folklor jamoalari ishtirok etadi. 2025-yil 1-iyun kuni Xorazm viloyatining Urganch shahridagi Amir Temur xiyobonida bo'lib o'tgan Sabantoyda ham Tataristondan kelgan mehmonlar, O'zbekiston Madaniyat vazirligi vakillari va mahalliy tatar diasporasi faollari qatnashgan [13]. Bu tadbirlar ikki xalq o'rtasidagi madaniy diplomatiyaning yorqin namunasi bo'lib, o'zaro do'stlikni yanada kuchaytiradi.

Jamiyatni birlashtirish omili:

Sabantoy O'zbekiston sharoitida faqat milliy emas, balki umumxalq bayrami sifatida qaralmoqda. Xorazm viloyatida o'tkazilgan tadbirlar davomida turli millat vakillarining bir maydonda yig'ilishi, birgalikda o'yinlar va musobaqalarda ishtirok etishi ijtimoiy birlikni va bag'rikenglikni yanada mustahkamladi. Shu bois Sabantoy ijtimoiy integratsiyani

kuchaytiruvchi omil sifatida ham baholanishi mumkin [14].

O'zbekistonning millatlararo bag'rikenglik siyosati bilan uyg'unlik: 2025-yilda o'tkazilgan Sabantoy tadbiri O'zbekiston Respublikasining millatlararo totuvlik va diniy bag'rikenglik siyosatini amaliy tarzda ifodaladi [11]. Tadbir davomida turli millatlar o'z madaniyatini namoyish etdi, bu esa mamlakatda hukm surayotgan "birlikda yashash" falsafasining amaliy isboti bo'ldi.

Shunday qilib, tadqiqot natijalari Sabantoy bayramining ijtimoiy-madaniy funksiyalarini chuqur yoritadi va uni xalqaro darajada ahamiyatga ega madaniy meros sifatida baholash imkonini beradi. Sabantoy tatar xalqining tarixiy xotirasini saqlovchi, millatlararo do'stlikni kuchaytiruvchi hamda O'zbekistonning ochiqlik va bag'rikenglik siyosatini mustahkamlovchi madaniy hodisa sifatida alohida e'tiborga loyiqdir.

XULOSA. Sabantoy — tatar xalqining tarixiy-madaniy merosini saqlovchi, ularning milliy o'zligini namoyon etuvchi eng muhim bayramlardan biridir. O'zbekiston sharoitida, ayniqsa Xorazm viloyatida, Sabantoy nafaqat madaniy tadbir, balki xalq diplomatiyasining muhim shakliga aylangan. Bu bayram millatlararo do'stlik, totuvlik va madaniy xilma-xillikni targ'ib etuvchi maydonga aylanishi bilan ajralib turadi.

Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, Sabantoy tatar diasporasining ijtimoiy integratsiyasini kuchaytiradi, ularning milliy qadriyatlarini saqlash va rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, u O'zbekiston va Tatariston o'rtasidagi madaniy aloqalarni yanada mustahkamlaydi.

Demak, Sabantoy O'zbekiston jamiyatida nafaqat bir xalqning milliy bayrami, balki turli millatlar o'rtasidagi o'zaro hurmat, do'stlik va bag'rikenglikni mustahkamlovchi umumxalq qadriyati sifatida ham muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Исхаков В.А. Сабантуй как элемент народной культуры татар. — Казань: Институт

истории АН РТ, 2010.

20. Xorazmda Sabantoy bayrami nishonlandi. Kun.uz, 2 iyun 2025.

21. Измайлов И.Л. Традиционные праздники и обряды татар. — Казань: Татарское книжное издательство, 2005.

22. Юсупов Ф.З. Этнокультурное наследие татар Поволжья. — Казань, 2013.

23. Sabantuy 2025: tatar xalqining madaniy merosi. Afisha.uz, 1 iyun 2025.

24. Tatcultresurs.ru — Sabantuy: traditsii, kultura, edinstvo narodov. 2024.

25. Исхаков В.А., Измайлов И.Л. Историко-культурные основы праздника Сабантуй. — Казань, 2011.

26. Ахметова Р.Р. Sabantuy v usloviyakh globalizatsii: sotsialno-kul'turnyy analiz. — Kazan: KFU, 2021.

27. O'zbekiston millatlararo totuvlik siyosati. Millatlararo munosabatlar qo'mitasi rasmiy sayti, 2024.

28. O'zbekiston va Tatariston o'rtasida madaniy hamkorlik yili doirasida Sabantoy o'tkazildi. O'zbekiston Milliy axborot agentligi (O'ZA), 2025.

29. Xo'jayev N. O'zbekiston Respublikasida millatlararo totuvlik va diniy bag'rikenglik siyosati. — Toshkent: Ma'naviyat nashriyoti, 2022.

30. Xorazmda Sabantoy bayrami nishonlandi. (2025-yil 1-iyun). Kun.uz sayti. <https://kun.uz>

31. Sabantoy – do'stlik va madaniyat bayrami. (2025-yil 2-iyun). Afisha.uz portali. <https://www.afisha.uz>

32. Tatarstan Respublikasi Madaniyat vazirligi. Sabantuy: narodnyy prazdnik tatarskogo naroda. — Qozon: Tatknigoizdat, 2024.

33. <https://tatar-congress.org/ru/blog/sabantuy-2016-proshel-na-zemle-drevnego-horezma-v-gorode-urgenche>

34. <https://kun.uz/60592008?q=%2Fuz%2F6059200>

35. <https://www.arirang.ru/archive/kor-uz/2025/KU.19.06.2025.pdf>

